

Noi date cu privire la descoperirile din epoca bronzului de la Vălenii Șomcutei

Carol KACSÓ

Într-un articol publicat în anul 1999¹, menționez trei puncte din raza localității Vălenii Șomcutei (oraș Șomcuta Mare, jud. Maramureș) (fig. 1) cu descoperiri din epoca bronzului: *Peștera Valea Rea*, *Valea lui Ștefan* și *Ograda Budenilor*². Mai pe larg erau descrise atunci doar situația arheologică din peșteră și piesele apărute aici. În comunicarea de față prezint alte artefacte provenite din aceeași peșteră, precum și materialul ieșit la iveală în așezarea din punctul *Valea lui Ștefan*, descoperirile din cel de al treilea punct, mult mai numeroase, urmând a face obiectul unei alte lucrări.

*

*Peștera Valea Rea*³ (fig. 2, pl. 1-9) se află la cca 3,5 km sud de sat și 2 km în amonte pe cursul văii principale ce traversează localitatea, *Valea Rea* sau *Valea Caicana*, în apropiere de confluența acesteia cu *Valea Peșterii*. În amintita lucrare descriam peștera, precizând faptul că pârâul ocupă aproape întreaga galerie și că nu există aici spații uscate, nici maluri sau terase mai ferite, astfel că este exclus ca ea să fi fost vreodată locuită⁴.

Materialul arheologic din peșteră (ceramică și câteva oase de animale) a fost adunat de Georgeta M. Iuga în cursul anului 1980. Ea mi-a pus la dispoziție pentru studiu și publicare 116 fragmente ceramice, dintre care 20 (fig. 3-4) ofereau indicii cu privire fie la formele de vas din care proveneau, fie la decorul lor, ele permițând atribuirea descoperirilor culturii Suci de Sus⁵.

De abia în anul 2001, atunci când Georgeta M. Iuga a primit alte atribuții în cadrul Muzeului din Baia Mare, ea predând Secției de Arheologie patrimoniul pe care îl administra, am aflat că în realitate materialul arheologic recoltat din *Peștera Valea Rea* este mult mai numeros, printre piesele rămase nepublicate găsindu-se exemplare chiar mai semnificative decât cele deja studiate. Cu ajutorul acestora încadrarea culturală a întregului ansamblu nu se modifică, dar devine și mai evidentă⁶. Noul lot conține 170 de fragmente ceramice, dintre care 40 se pretează la o analiză referitoare la forme și decor, precum și șase fragmente de oase de animale.

Aspectul fragmentelor ceramice nu diferă de cel al pieselor deja publicate. Multe dintre ele, datorită apei în care au stat sau s-au rulat o perioadă de timp îndelungată, au forma unor pietre plate cu marginile rotunjite, ele fiind și acoperite cu o crustă mai mult sau mai puțin groasă de săruri, în principal carbonat și hidrocarbonat de calciu. Fragmentele au suferit și un proces de silicifiere, care a dus la creșterea durității lor.

Formele de vas prezente sunt oala (fig. 5, 1-9), vasul cu gât înalt și corp bombat (fig. 5, 10-12, fig. 6, 1-4), vasul cu gât scurt și corp bombat (fig. 6, 5), străchinile și castroanele (fig. 6, 7-10), vasul de mici dimensiuni

¹ C. Kacsó, SCIVA 50, 1999, 113-126.

² *Ibidem*, 118.

³ Cod 4002/1, vezi C. Goran, *Catalogul sistematic al peșterilor din România*, București, 1982, 280. Peștera a fost cartată de mai multe ori, vezi D. Istvan, *Carst* 2, 1982, 62 sqq.; I. Giurgiu et alii, *Buletinul Clubului de Speologie „Emil Racoviță”* 8, 1983, 60. Cea mai recentă cartare a peșterii a fost efectuată de Clubul de Speologie Montană din Baia Mare în anul 2000, fiind stabilită o lungime de 175 m și o denivelare de +9,6 m. Ea a fost validată la Cadastrul Carstului din România al Institutului de Speologie Emil Racoviță din București.

⁴ Kacsó, *op. cit.*, 114 sq.

⁵ *Ibidem*, 115 sqq., fig. 3-4.

⁶ Întregul material arheologic din *Peștera Valea Rea* se află la Muzeul de Arheologie și Istorie din Baia Mare (nr. inv. 33637-33702).

(fig. 7, 1-3), vasul-strecurătoare (fig. 7, 5-6). Au apărut și o toartă, probabil de la o ceașcă (fig. 7, 4), precum și mai multe funduri de vas, cele mai multe provenite de la oale (fig. 7, 12-18). Fiecare dintre formele enumerate este reprezentată prin mai multe variante.

Tehnicile de decorare sesizate sunt excizia-incizia, incizia, canelarea, strierea și modelarea în relief. Motivele cele mai semnificative au fost realizate în tehnica exciziei-inciziei sau a inciziei: linii în zig-zag înscrise în spații excizate (fig. 6, 1. 4), grupuri de linii paralele verticale, flancate de spații triunghiulare excizate (fig. 6, 2), linii ușor oblice ce alternează cu linii marcate de scurte impresiuni (fig. 6, 4), linii orizontale (fig. 5, 10, fig. 6, 3), uneori însoțite de linii oblice (fig. 6, 8). Caneluri verticale relativ late apar pe un vas de mici dimensiuni (fig. 7, 3), iar strierile sunt prezente pe oale (fig. 5, 5, fig. 7, 7-11). Motivele în relief: banda alveolată și proeminența conică alungită decorează în exclusivitate oalele (fig. 5, 8-9).

Formele de vas, tehnicile de decorare și motivele ornamentale descrise sunt tipice pentru cultura Suciului de Sus. Un exemplar mai puțin obișnuit este doar strachina fig. 6, 9, cu marginea sa puternic rotunjită pe fața interioară și corpul de asemenea puternic curbat.

Dintre oasele găsite, două par să fi fost prelucrate. Este vorba de un fragment de os de bovidu ascuțit la un capăt și tăiat aproape unghiular la celălalt capăt (fig. 8, 6), și de un fragment de os, probabil tot de bovidu, tăiat drept la un capăt și rotunjit semilunar la celălalt capăt (fig. 8, 5). Primul putea servi drept străpungătoare, al doilea drept spatulă.

În ceea ce privește semnificația descoperirilor din *Peștera Valea Rea*, în articolul din 1999 am discutat două alternative: una de natură profană și una de natură cultică⁷, și am afirmat că mult mai probabilă pare cea de a doua. Am presupus că fragmentele ceramice proveneau din depuneri intenționate, poate inițial sub forma unor vase întregi, ce puteau conține ofrande de mâncare sau băutură⁸.

În lucrări mai noi⁹ am menționat și o altă explicație posibilă a prezenței pieselor arheologice în peșteră, și anume scurgerea lor dintr-o stațiune aflată pe platoul de deasupra peșterii.

Cercetările efectuate pentru descoperirea unei astfel de stațiuni, în mai 2003, împreună cu D. Pop, Z. Șomcutean, J. Dani și G. V. Szabó, apoi, în ziua de 31 octombrie 2004, împreună cu D. Istvan, nu au dus însă la rezultate, nefiind găsite nici un fel de urme arheologice. Am putut doar stabili că platoul (pl. 10) are o extindere de aproape 2 km și se continuă înspre sud cu o zonă ușor înălțată, cu cota maximă de altitudine 452 m¹⁰, de unde și izvorăște pârâul. Partea mai coborâtă a platoului se numește *Făget*, iar partea înălțată *Ghermănoasa*. Înainte de a dispăre în peșteră, pârâul mai are o porțiune de curgere subpământeană de aproximativ 50 de m. Tot pe platou se află intrările în două peșteri de dimensiuni mult mai mici, *Peștera din ponorul de la Cariera Făget* (2002/7) și *Peștera din Deal* (2002/8)¹¹.

În lipsa unei stațiuni arheologice pe platoul de deasupra peșterii, pare acum și mai probabilă ipoteza că materialele găsite în peșteră, aparținând în exclusivitate culturii Suciului de Sus, provin din depuneri intenționate efectuate în cadrul unor ceremonii religioase. Astfel de ceremonii au avut loc frecvent în peșteri de-a lungul tuturor perioadelor pre- și protoistorice, câteva exemple, chiar apropiate geografic, fiind deja citate cu ocazia primei publicări a materialelor din *Peștera Valea Rea*¹².

Ceramica găsită în peșteră este cea comună tuturor așezărilor Suciului de Sus, predominante fiind vasele de factură mai grosolană, dar nelipsind nici cele din categoria ceramicii fine¹³. Se confirmă în acest fel observația făcută deja la alte depuneri cultice din peșteri¹⁴, că nu a existat o veselă special pregătită pentru activitățile de cult, fiind folosită cea uzuală în activitățile zilnice.

⁷ Kacsó, *op.cit.*, 118.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Kacsó, *Marmatia* 7/1, 2003, 122; idem, *Zu den Problemen der Suci de Sus-Kultur in Siebenbürgen*, în J. Batora, V. Furmánek, L. Veliačić (ed.), *Einflüsse und Kontakte alleuropäischer Kulturen, Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag* (prescurtat în continuare Kacsó, *Suci de Sus*), Nitra, 2004, 329; idem, *Mărturii arheologice*, Baia Mare, 2004, 71.

¹⁰ La punctul măsurat coordonatele geografice sunt: latitudinea N 46°26'28,8", longitudinea E 23°26'49,9".

¹¹ Goran, *op. cit.*, 349.

¹² Kacsó, *SCIVA* 50, 1999, 118 sqq.

¹³ Surprinde într-o oarecare măsură absența vaselor vatră, una dintre formele cele mai tipice ale culturii Suciului de Sus. N-ar fi exclus totuși ca fragmente din astfel de vase să se găsească printre cele neanalizabile.

¹⁴ P. Etel, *Höhlen und Schachthöhlen – die Nutzung von Höhlen als Kultplätze in Mitteleuropa von Neolithikum bis in die Latènezeit*, în *Kult der Vorzeit in den Alpen. Opfergaben – Opferbrauchtum*, Schriftenreihe der Arbeitsgemeinschaft Alpenländer. Herausgegeben von der Kommission I (Kultur und Gesellschaft), Bozen, 2002, 401.

În zonă există numeroase peșteri¹⁵, dintre care doar puține au fost cercetate și din punct de vedere arheologic. Pentru unele dintre ele, tradiția locală spune că au fost folosite drept adăpost în vremuri tulburi¹⁶. Măcar unele dintre aceste peșteri au fost desigur utilizate de comunitățile pre- sau protoistorice. Și din acest motiv, investigarea lor este obligatorie.

*

În timpul redactării comunicării de față, am solicitat Clubului de Speologie Montana din Baia Mare, custodele obiectivului, o nouă verificare a *Peșterii Valea Rea*, pentru a se constata dacă mai există aici vestigii arheologice. În ziua de 9 ianuarie 2007, T. Minghiraș și Z. Șomcutean au controlat o porțiune din albia pârâului, apropiată de intrare, adâncă de 0,10-0,20 m, și au găsit, grupate sau dispersate, numeroase fragmente ceramice. Ele sunt identice ca factură cu cele anterior găsite în pârâu. Fără îndoială că o cercetare mai aprofundată, cea de acum fiind limitată datorită timpului scurt avut la dispoziție, va prilejui și alte descoperiri.

*

În vara anului 1980, Georgeta M. Iuga a efectuat un sondaj de verificare în punctul *Valea lui Ștefan*, aflat pe o pantă de deal din stânga pârâului Valea Rea, la sud-vest de Vălenii Șomcutei. Din păcate, nu există nici o documentație referitoare la sondaj, se poate bănuși doar că el nu a fost prea extins, materialul ajuns la muzeul din Baia Mare nefiind prea numeros cantitativ. El constă exclusiv din fragmente ceramice, toate aparținând culturii Suci de Sus¹⁷.

Nu s-a reușit reîntregirea vreunui vas, doar parțiala reconstituire grafică a unor forme ceramice. Cel mai bine sunt reprezentate oalele (fig. 10-11). Cele mai multe dintre acestea au culoarea roșiatică și sunt realizate din pastă de slabă calitate, amestecată cu multe pietricele, arderea lor fiind în general satisfăcătoare. Există totuși și în această categorie exemplare mai bine lucrate, de culoare cafenie, din pastă cu puține pietricele, foarte bine arse, cum este vasul fig. 10, 20, din care se păstrează o parte mai mare din porțiunea superioară. Oalele apar în numeroase variante și subvariante, elementele pe care le avem la dispoziție permit însă numai puține clarificări în această direcție. Este evident că sunt oale cu pereții aproape drepti până înspre fund și oale cu pereții mai mult sau mai puțin curbați. Ambele variante se caracterizează prin margini mai mult sau mai puțin accentuat răsfrânte în exterior. Apar și oale cu marginea ușor lobată (fig. 11, 3). Multe dintre ele sunt ornamentate cu striuri, combinate uneori cu motive în relief: brâuri alveolate plasate imediat sub margine (fig. 10, 2-7. 9. 12, fig. 11, 9), creste alveolate (fig. 10, 2-3), butoni (fig. 10, 20, fig. 11, 10).

Printre formele ceramice identificate la Vălenii Șomcutei-*Valea lui Ștefan* se numără vasele de mari dimensiuni, de culoare roșiatică, pasta cu multe pietricele, arderea bună, cu marginea răsfrântă în exterior și pereții curbați, decorate cu motive în relief: butoni (fig. 11, 13) și torți-apucătoare (fig. 11, 14). În timp ce butonii, dar și celelalte motive în relief menționate la descrierea oalelor sunt caracteristice mai multor culturi din epoca bronzului, torțile-apucătoare, așa cum apar și la Vălenii Șomcutei, pot fi considerate specifice culturii Suci de Sus¹⁸, care au fost preluate și de grupul Lăpuș¹⁹.

Alte forme de vas prezente în așezarea aici analizată sunt vasele cu marginea răsfrântă în exterior, gâtul scurt, corpul ușor bombat (fig. 12, 1-6. 11, fig. 13, 1-10), o parte neornamentată, o parte ornamentată

¹⁵ Giurgiu et alii, *op. cit.*, 1983, 11-81; Istvan, Buletinul Clubului de Speologie „Emil Racoviță” 8, 1983, 90-97; D. Istvan, A. Zachan, Buletinul Clubului de Speologie „Emil Racoviță” 8, 1983, 98-106; Istvan et alii, *Cercetări Speologice* 1, 1992, 50-84.

¹⁶ De ex. peștera de la Frâncenii Boiului, vezi I. Chiș Șter, A. Tîrșar, *Folclor și obiceiuri din localitatea Boiu Mare (I)*, Studii și articole II, Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, Filiala Baia Mare, Baia Mare, 1973, 126.

¹⁷ Materialul se afla la Muzeul de Arheologie și Istorie Baia Mare (nr. inv. 33703-33765).

¹⁸ Kacsó, *Marmatia* 7/1, 2003, pl. 32, 13 (Săsar-Dâmbu Morii); idem, *Marmatia* 8/1, 2005, fig. 4, 1 (Baia Mare-Dealul Morgău).

¹⁹ Idem, *Thraco-Dacia* 11, 1990, fig. 7, 11 (Libotin-Dâmbu Crucii). În număr mare apar astfel de torți-apucătoare pe ceramica din necropola tumulară de la Lăpuș.

cu striuri și motive în relief sau cu motive spiralo-geometrice, realizate în tehnica inciziei și a inciziei-exciziei, străchinile și castroanele (fig. 13, 11-15)²⁰, unele ornamentate cu striuri și mici alveole alăturate sub margine, ceștile (fig. 13, 16-18), decorate cu caneluri sau mici alveole alăturate. Fragmentele fig. 12, 7 și fig. 12, 9, ambele cu decor incizat-excizat, aparțineau, probabil, unor vase cu gâtul înălțat și corpul bombat, asemănătoare celor de la Oarța de Jos-Vâlcea *Rusului*²¹, Giurtelecu Hododului *Dealul Nucilor*²², Seini-Dagas²³, Someș-Uileac *Bicirig*²⁴ etc. Fragmentul fig. 12, 10, cu un motiv de cercuri concentrice, provine, eventual, dintr-un vas cu marginea răsfrântă în exterior, gâtul scurt, corpul bombat. Exemplare de acest fel, parțial întregite, provin din așezările de la Biczaz-Igoaie²⁵ și Petea-Vamă²⁶. Surprinde și la descoperirile puse în lumină în așezarea de la Vălenii Șomcutei *Valea lui Ștefan* lipsa vaselor-vatră. Această formă de vas este însă prezentă în așezarea din punctul *Ograda Budenilor*, aflată doar la mică distanță de cea din punctul *Valea lui Ștefan*.

Materialul descoperit la Vălenii Șomcutei *Valea lui Ștefan* înscrie așezarea de aici printre cele ce aparțin fazei a doua a culturii Suciului de Sus. Acestei faze îi aparțin și așezarea din punctul *Ograda Budenilor*, precum și descoperirile din peșteră. Este de remarcat că în nici unul dintre aceste obiective nu a apărut ceramică de culoare neagră în exterior, roșie în interior, fapt ce permite concluzia că ele nu au mai fost utilizate, respectiv locuite în perioada imediat ulterioară culturii Suciului de Sus, așa cum se întâmplă cu numeroase alte așezări, unde habitatul nu încetează odată cu dispariția acestei culturi²⁷.

Ambele așezări din epoca bronzului de la Vălenii Șomcutei se încadrează în aceeași fază culturală. Acest fapt nu exclude posibilitatea existenței unor diferențe cronologice între așezări, mai probabil pare totuși că ele sunt contemporane. În timp ce așezarea din punctul *Ograda Budenilor* este plasată într-o zonă mai joasă, mai deschisă și mai accesibilă, cea din punctul *Valea lui Ștefan* se află pe un teren mai înalt, ușor îndepărtat de cursul principal de apă din zonă, mai greu accesibil. O situație identică a fost constatată la Vad, unde așezarea din punctul *Poduri* este plasată pe terasa înaltă a râului Căvnic, în timp ce așezarea din punctul *Știurdina* se află, la 2,5 km distanță, pe o pantă de deal, în imediata apropiere a unui afluent al menționatului râu²⁸.

În lipsa unor cercetări mai ample, este greu de apreciat rolul fiecăreia dintre aceste așezări. S-ar putea ca așezările din punctele *Valea lui Ștefan* și *Știurdina* să fi fost locuite doar în anumite perioade ale anului, în timp ce cele din punctele *Ograda Budenilor* și *Poduri* să fi avut un caracter permanent. Judecând după răspândirea la suprafață a fragmentelor ceramice, între așezări există diferențe și în ceea ce privește extinderea lor, cele din *Valea lui Ștefan* și *Știurdina* fiind mult mai mici.

Având în vedere situațiile cunoscute din alte regiuni ocupate de purtătorii culturii Suciului de Sus, respectiv ai grupului Lăpuș²⁹, putem presupune că și în zona Șomcutei a existat o aglomerare de așezări, care a avut un

²⁰ S-ar putea ca unele dintre fragmentele ilustrate să aparțină totuși categoriei oalelor, partea superioară a acestor vase fiind în multe cazuri asemănătoare celei a străchinilor și castroanelor.

²¹ Kacsó, *Suciu de Sus*, fig. 4, 1-2. 4.

²² Idem, *Marmatia* 7/1, pl. 10, 1.

²³ *Ibidem*, pl. 34, 1-2.

²⁴ D. Pop, *Marmatia* 7/1, 2003, fig. 2, 1.

²⁵ Kacsó, *RevBistriței* 19, 2005, pl. 5, 2.

²⁶ L. Marta, *Der bronzene Nadeldepotfund von Petea, Kr. Satu Mare*, în T. Soroceanu (ed.), *Bronzene Funde aus Rumänien II. Beiträge zur Veröffentlichung und Deutung bronze- und älterhallstattzeitlicher Metallfunde in europäischem Zusammenhang*, Biblioteca Muzeului Bistrița Seria IIistorica 11, Bistrița, Cluj-Napoca, 2005, pl. 5, 1.

²⁷ De ex. Oarța de Jos-Vâlcea *Rusului* (Kacsó, *Suciu de Sus*, 339), Oarța de Sus-Oul Făgetului-Făget (Kacsó, *Marmatia* 7/1, 114 sq., nr. 18c), Racăș-Gura Jernăului (I. Bejinariu, *Marmatia* 7/1, 68, nr. 9, 71; Kacsó, *ActaMP* 26, 2004, 78 sq., fig. 4, 1-16), Românași-Stația de carburanți S. C. Comes (Bejinariu, *op. cit.*, 68 sq., nr. 10, 71), Tihău-La Cerniele (Bejinariu, *op. cit.*, 69 sq., nr. 13, 71), Nyírmada-Vályogvető (K. Tóth, L. Marta, *Évkönyvgyűjtemény* 47, 2005, 125). Întrucât situația stratigrafică a ceramicii negre-roșii din cadrul așezărilor menționate nu a fost lămurită decât în cazul celei de la Oarța de Sus-Oul Făgetului-Făget, unde este evident că a existat o locuire îndelungată și continuă Suciului de Sus-Lăpuș, nu se poate exclude nici posibilitatea ca această ceramică să aparțină în realitate comunităților Suciului de Sus târzii, fiind dovada începuturilor unor schimbări esențiale și în acest domeniu al producției materiale. Astfel de schimbări sunt clar sesizate pe parcursul etapelor de început ale Bronzului târziu în minerit și metalurgie.

²⁸ Kacsó, *Dacia* N.S. 31, 1987, 66, nr. 27.

²⁹ Idem, *RevBistriței* 19, 2005, 54; idem, *Angustia* 9, 2005, 108 sq.

centru politic și religios. Pare destul de probabil că depunerile din *Peștera Valea Rea* sunt în legătură cu un astfel de centru. Este posibil ca și în Depresiunea Copalnic, unde se află amintitele așezări de la Vad, să fi fost o astfel de aglomerare.

În regiunea colinară dintre cursurile mijlocii ale râurilor Lăpuș și Someș se găsesc în număr relativ mare obiective ale culturii Suciului de Sus. Dintre acestea au fost cercetate prin săpături, în afara celor de la Vălenii Șomcutei, așezările de la Mesteacăn-*La Parhon-Valea Caselor*³⁰ și Prislop-*Fântâna Boului și Ograde-Valea Boului*³¹, dar și așezarea de la Ciolt-Cioltișor³², cercetată doar periegetic, a livrat deja o mare cantitate de material. În toate aceste obiective apare masiv ceramica excizată-incizată, caracteristică fazei Suciului de Sus II. Lipsesc, cel puțin în stadiul actual al cercetărilor, descoperirile care să indice prezența aici a primei faze a culturii. Pare probabil că și această regiune, la fel ca și Depresiunile Lăpuș și Sălaj, a fost populată de abia în etapa de evoluție mai recentă a culturii. În timp ce în amintitele depresiuni a fost evidențiată, cu siguranță sau cu probabilitate, prezența comunităților Wiitenberg într-o etapă ante-Suciului de Sus³³, în teritoriul aflat între cursurile mijlocii ale Lăpușului și Someșului lipsesc orice indicii cu privire la locuirea din epoca bronzului care a precedat apariția culturii Suciului de Sus. N-ar fi exclus ca cercetările viitoare să ateste și aici prezența culturii Wiitenberg, mai ales că în teritoriul imediat învecinat sudic există numeroase stațiuni ale acestei culturi³⁴. Desigur, răspunsurile care vor fi primite prin intensificarea cercetărilor vor lămuri și apartenența culturală a unuia dintre cele mai importante depozite de bronzuri găsite în nordul Transilvaniei, și anume depozitul de la Gaura (Valea Chioarului), descoperit încă spre sfârșitul secolului XIX, cu o compoziție ce stă sub semnul controverselor³⁵.

NEUE DATEN BEZÜGLICH DER BRONZEZEITLICHEN FUNDE VON VÄLENII ȘOMCUTEI (Zusammenfassung)

Auf dem Territorium der Ortschaft Vălenii Șomcutei (Stadt Șomcuta Mare, Bz. Maramureș) befinden sich drei Fundstellen, die bronzezeitlichen Materialien lieferten: *die Valea Rea-Höhle* und die Siedlungen auf den Fluren *Valea lui Ștefan* und *Ograda Budenilor*. Von diesen wurden teilweise nur die Funde aus *der Valea Rea-Höhle* publiziert (SCIVA 50, 1999, 113-126).

Im vorliegenden Beitrag werden andere Keramikbruchstücke sowie Tierknochen vorgelegt, die in dem Bach, der *die Valea Rea-Höhle* durchfließt, gefunden wurden (Abb. 5-8, Taf. 9). Es werden ebenfalls Funde veröffentlicht, die aus der sich in der Flur *Valea lui Ștefan* befindenden Siedlung stammen, wo 1980 eine Kontrollgrabung durchgeführt wurde. Die viel zahlreicheren Funde aus der Flur *Ograda Budenilor* werden in einem anderen Aufsatz publiziert.

Die Valea Rea-Höhle ist sehr eng und von einem Ende zum anderen von einem Bach durchquert (Abb. 2, Taf. 1-8). Hier sind keine Lebensbedingungen und auch der kurze Aufenthalt stößt auf Schwierigkeiten. Die Keramikbruchstücke aus der Höhle sind sehr wahrscheinlich Reste der absichtlichen Niederlegungen im Rahmen einer Kulthandlung. Die Annahme, daß die Keramik evtl. aus einer noch nicht identifizierten

³⁰ Kacsó, Dacia N.S. 31, 1987, 59, nr. 18, fig. 8, 7-19, fig. 9, 1-11. Săpături G. M. Iuga.

³¹ Idem, Marmatia 7/1, 116, nr. 21, pl. 29, 3-24, pl. 30. Săpături G. M. Iuga.

³² Ibidem, 109, nr. 6, pl. 3, 5-19, pl. 4-8.

³³ Idem, *Descoperiri Wiitenberg la Lăpuș*, în *In memoriam N. Chidioșan*, Oradea, 2003, 87 sqq.

³⁴ Bejinariu, *Opinions on the Wiitenberg Type Finds from the Sălaj County*, în C. Kacsó (ed.), *Bronzezeitliche Kulturererscheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag Baia Mare 10.-13. Oktober 2001*, BiblMarmatia 1, Baia Mare, 2001, 25 sqq.; idem, *RevBistriței* 15, 2001, 21 sqq.; idem, *Considerații privind descoperirile culturii Wiitenberg din județul Sălaj*, în C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu (ed.), *Studia Archaeologica et Historica Nicolae Gudea Dicata*, BiblMusPorolissensis IV, Zalău, 2001, 95 sqq.

³⁵ T. Soroceanu, *Die mehrstückigen Kupfer- und Bronzedepotfunde der frühen und mittleren Bronzezeit im heutigen Rumänien. Eine Vorlage*, Berlin 2007 (sub tipar); idem, *Restitutiones bibliographicae et archaeologicae ad res prae-historicas pertinentes II. Colecția Samuel Egger din Viena* (în pregătire).

Siedlung gekommen seien, die sich auf dem weiten Plateau (Taf. 10) darüber befinden sollte, wurde durch die Geländeuntersuchungen nicht bestätigt.

Auf Grund der entdeckten Keramik (Abb. 10-13), wird die Siedlung von Vălenii Șomcutei-*Valea lui Lazăr* der zweiten Phase der Suciul de Sus-Kultur zugeschrieben. Zu dieser Phase gehört auch die Siedlung von Vălenii Șomcutei-*Ograda Budenilor* an sowie die Funde aus der Höhle. Es ist nicht ausgeschlossen, daß ein gewisser zeitlicher Unterschied zwischen den beiden Siedlungen vorhanden ist, es scheint trotzdem wahrscheinlicher, daß sie gleichaltrig waren. Zur Zeit ist die Rolle jeder Siedlung schwer feststellbar. Es könnte vermutet werden, daß die Siedlung aus der Flur *Ograda Budenilor* ständig bewohnt wurde, während die Siedlung auf der Flur *Valea lui Lazăr* nur zeitweilig.

Pl. 1. Intrarea în *Peștera Valea Rea* (foto C. Kacsó).

Taf. 1. Vălenii Șomcutei-*Valea Rea-Höhle*. Der Eintritt (Photo C. Kacsó).

Pl. 2. Galeria *Peșterii Valea Rea* (foto Z. Șomcutean).

Taf. 2. Vălenii Șomcutei-*Valea Rea-Höhle*. Der Gang (Photo Z. Șomcutean).

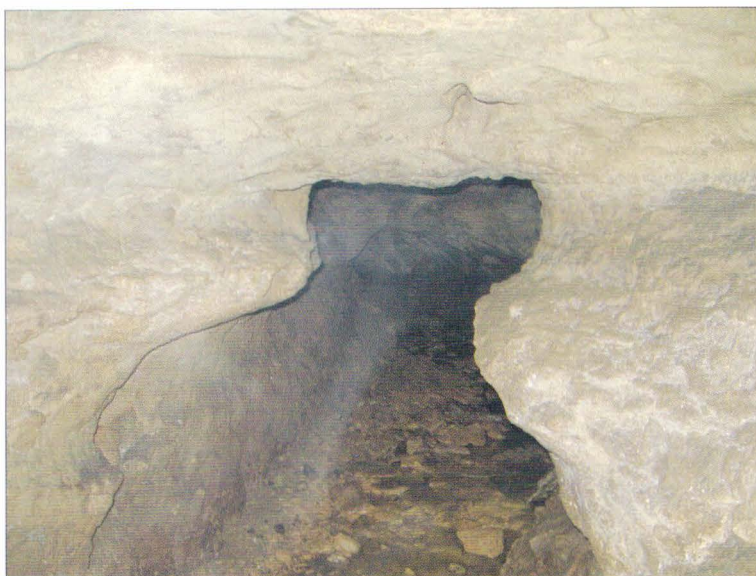
Pl. 3. Galeria Peșterii Valea Rea (foto Z. Șomcutean).

Taf. 3. Vălenii Șomcutei-Valea Rea-Höhle.
Der Gang (Photo Z. Șomcutean).

Pl. 4. Galeria Peșterii Valea Rea (foto Tr. Minghiraș).

Taf. 4. Vălenii Șomcutei-Valea Rea-Höhle.
Der Gang (Photo T. Minghiraș).

Pl. 5. Galeria Peșterii Valea Rea (foto Tr. Minghiraș).

Taf. 5. Vălenii Șomcutei-Valea Rea-Höhle.
Der Gang (Photo T. Minghiraș).

Pl. 6. Galeria Peșterii Valea Rea (foto Tr. Minghiraș).

Taf. 6. Vălenii Șomcutei-Valea Rea-Höhle.
Der Gang (Photo T. Minghiraș).

Pl. 7. Galeria Peșterii Valea Rea (foto Tr. Minghiraș).

Taf. 7. Vălenii Șomcutei-Valea Rea-Höhle.
Der Gang (Photo T. Minghiraș).

Pl. 8. Galeria *Peșterii Valea Rea* (foto Tr. Minghiraș).

Taf. 8. Vălenii Șomcutei-*Valea Rea-Höhle*.
Der Gang (Photo T. Minghiraș).

Pl. 9. Fragment ceramic în pâraul din *Peștera Valea Rea* (foto Z. Șomcutean).

Taf. 9. Vălenii Șomcutei-*Valea Rea-Höhle*.
Keramikbruchstück im Bachbett
(Photo Z. Șomcutean).

Pl. 10. Vălenii Șomcutei-Platoul Făget (foto Z. Șomcutean).

Taf. 10. Vălenii Șomcutei. Das Făget-Plateau (Photo Z. Șomcutean).

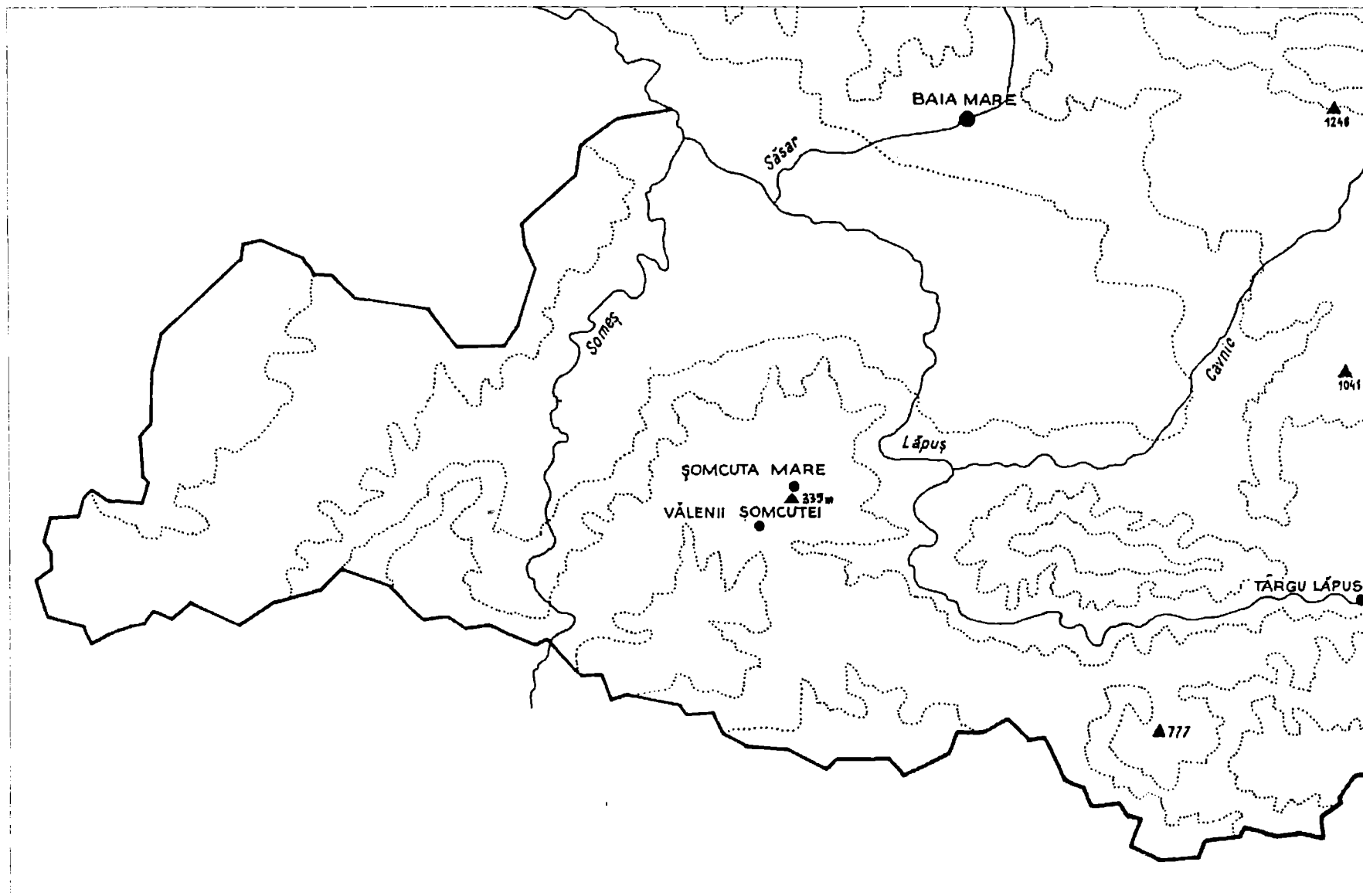

Fig. 1. Poziția geografică a localității Vălenii Șomcutei.

Abb. 1. Die geographische Lage des Fundortes Vălenii Șomcutei.

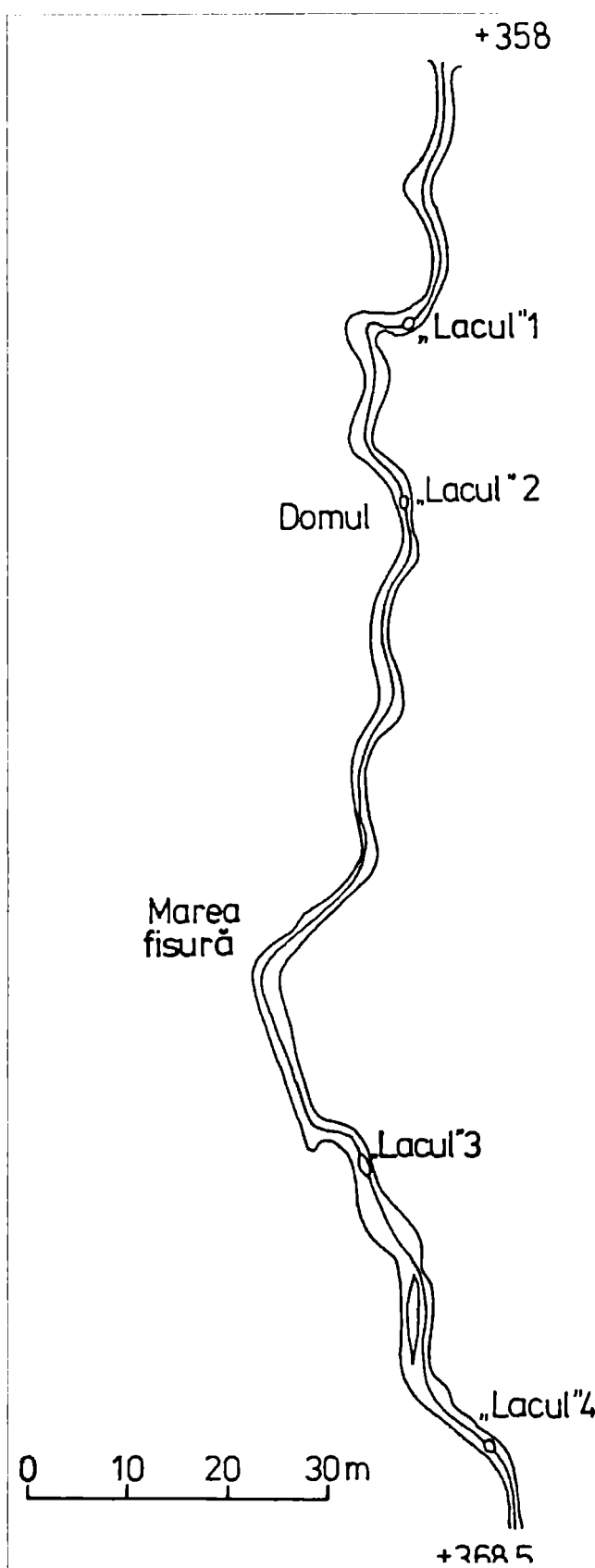

Fig.2. Vălenii Șomcutei. Planul *Pesterii Valea Rea* (după D. Iștvan).

Abb. 2. Vălenii Șomcutei. Der Plan der *Valea Rea-Höhle* (nach D. Iștvan).

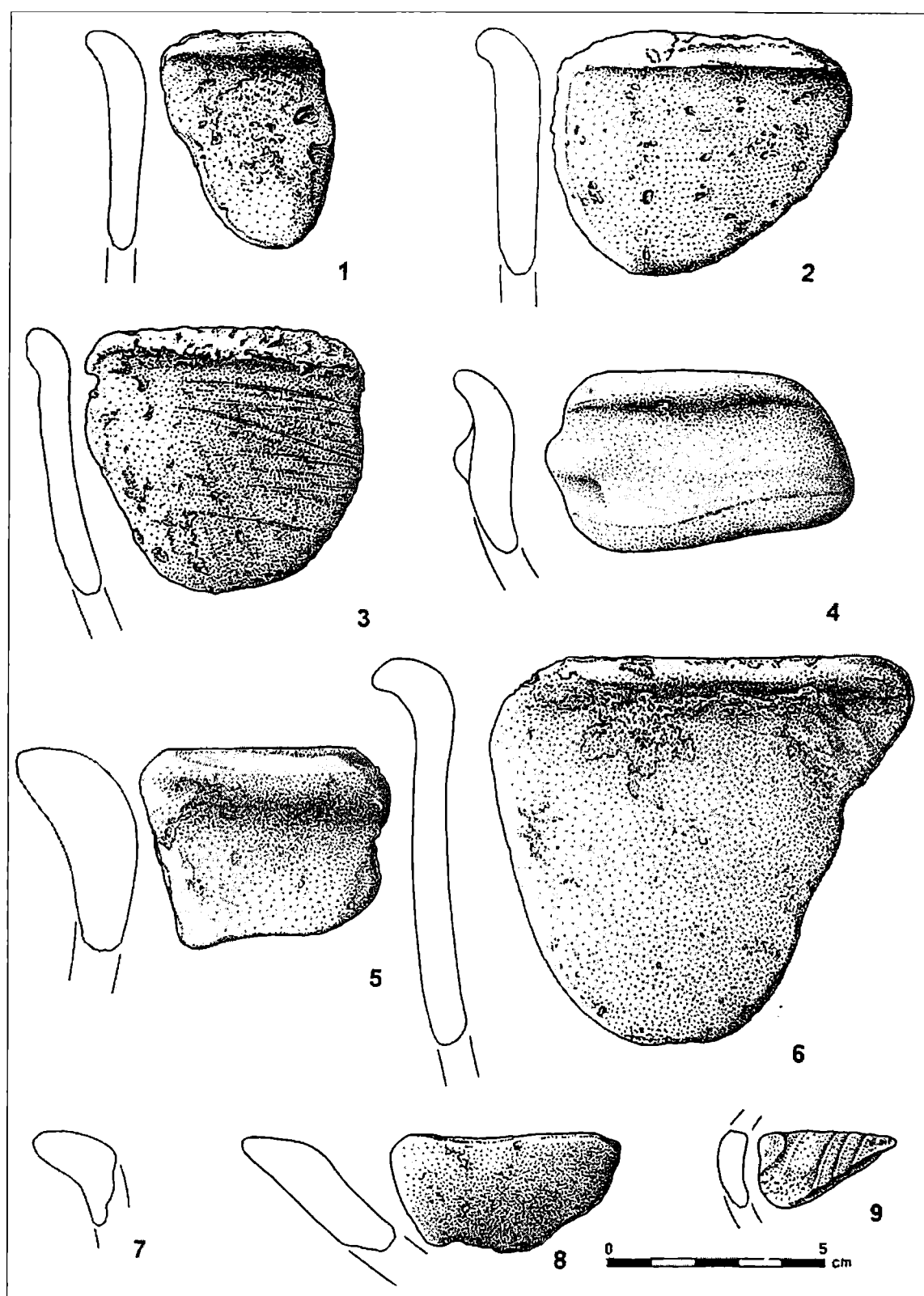

Fig. 3. Vălenii Șomcutei-Peștera Valea Rea. Ceramică Suciul de Sus.
Abb. 3. Vălenii Șomcutei-Valea Rea-Höhle. Suciul de Sus-Keramik.

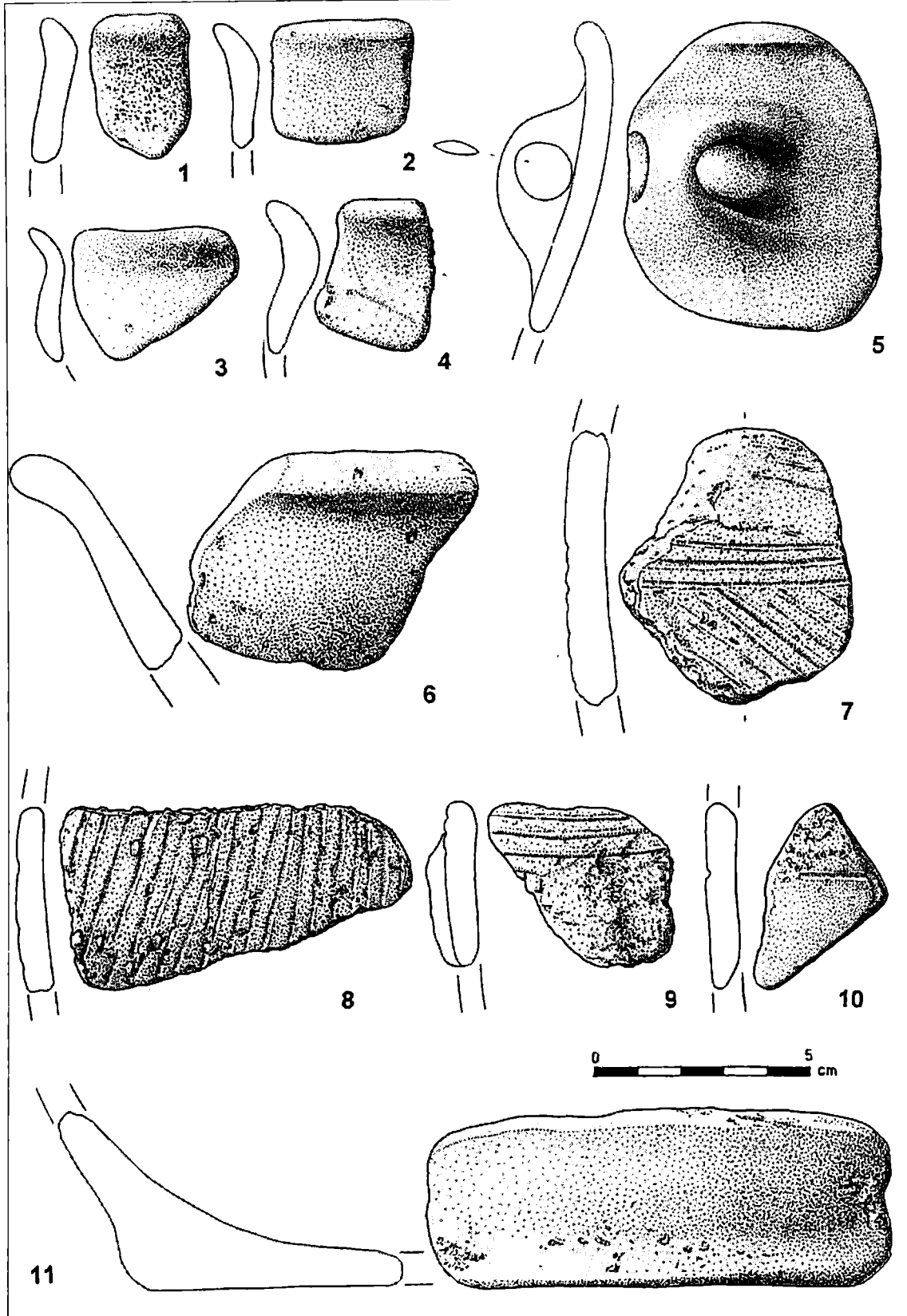

Fig. 4. Vălenii Șomcutei-Peștera Valea Rea. Ceramică Suciul de Sus.
Abb. 4. Vălenii Șomcutei-Valea Rea-Höhle. Suciul de Sus-Keramik.

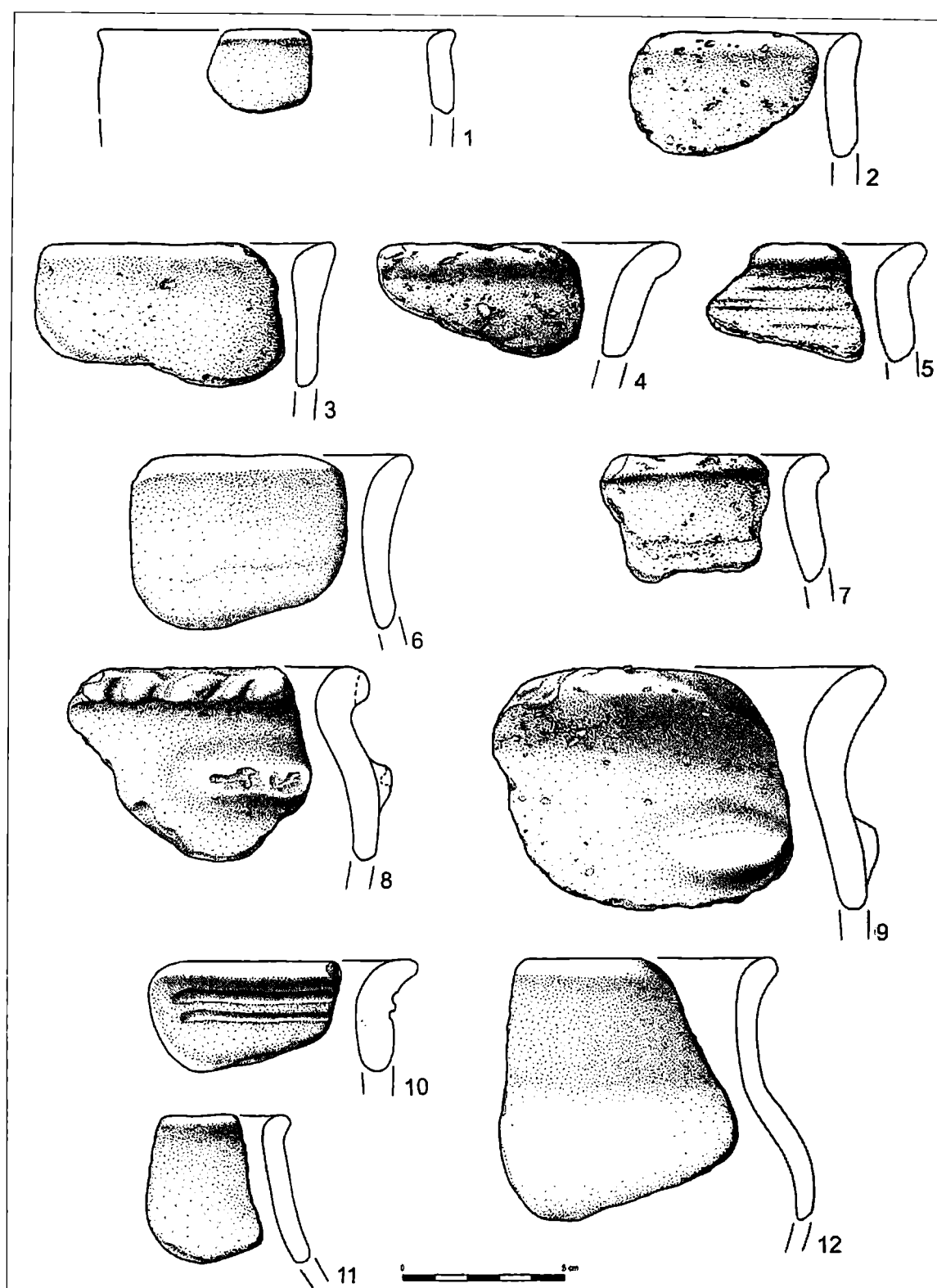

Fig. 5. Vălenii Șomcutei-Peștera Valea Rea. Ceramică Suciul de Sus.
Abb. 5. Vălenii Șomcutei-Valca Rea-Höhle. Suciul de Sus-Keramik.

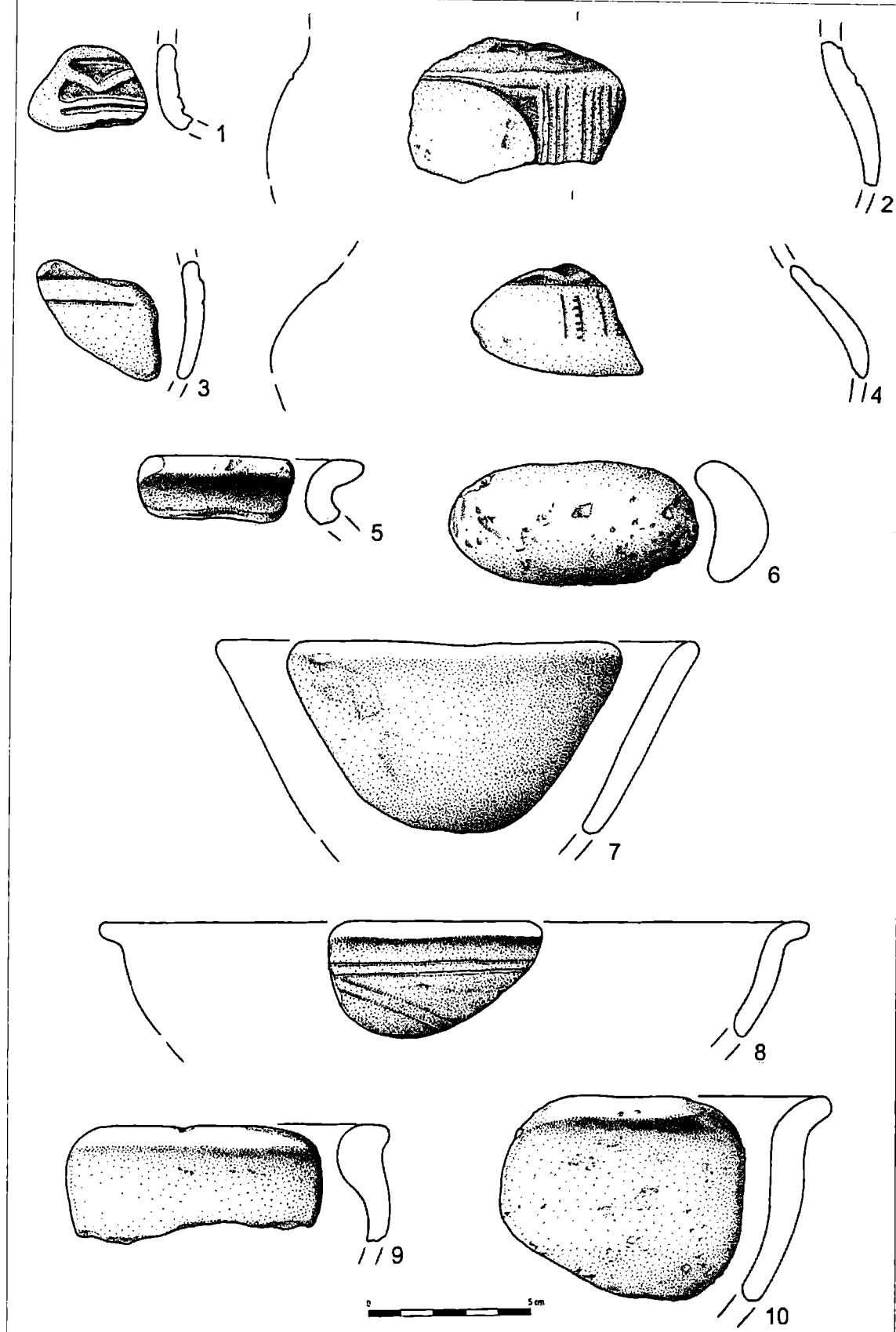

Fig. 6. Vălenii Șomcutei-Peștera Valea Rea. Ceramică Suciul de Sus.
Abb. 6. Vălenii Șomcutei-Peștera Valea Rea-Höhle. Suciul de Sus-Keramik.

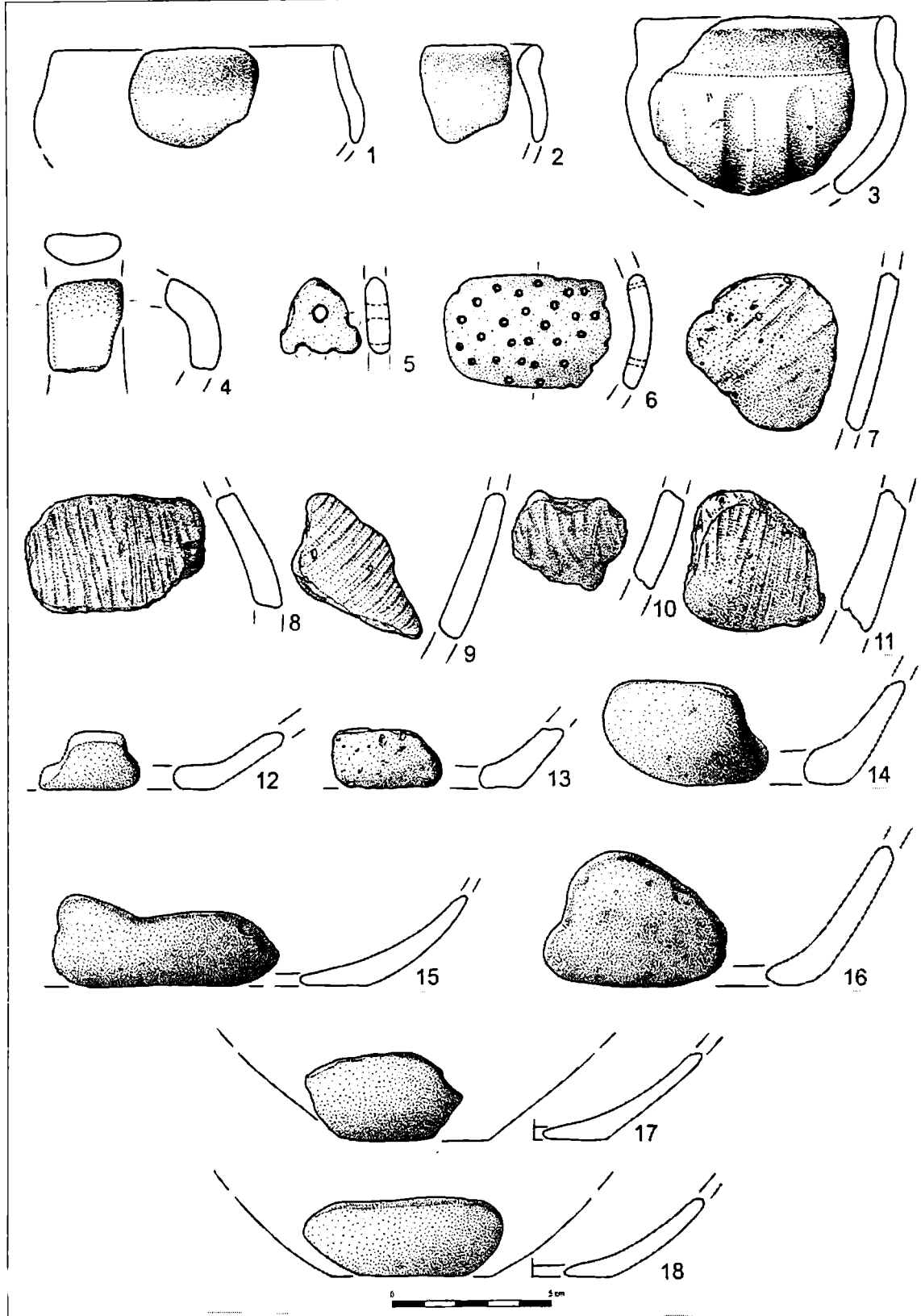

Fig. 7. Vălenii Șomcutei-Peștera Valea Rea. Ceramică Suciul de Sus.
Abb. 7. Vălenii Șomcutei-Peștera Valea Rea-Höhle. Suciul de Sus-Keramik.

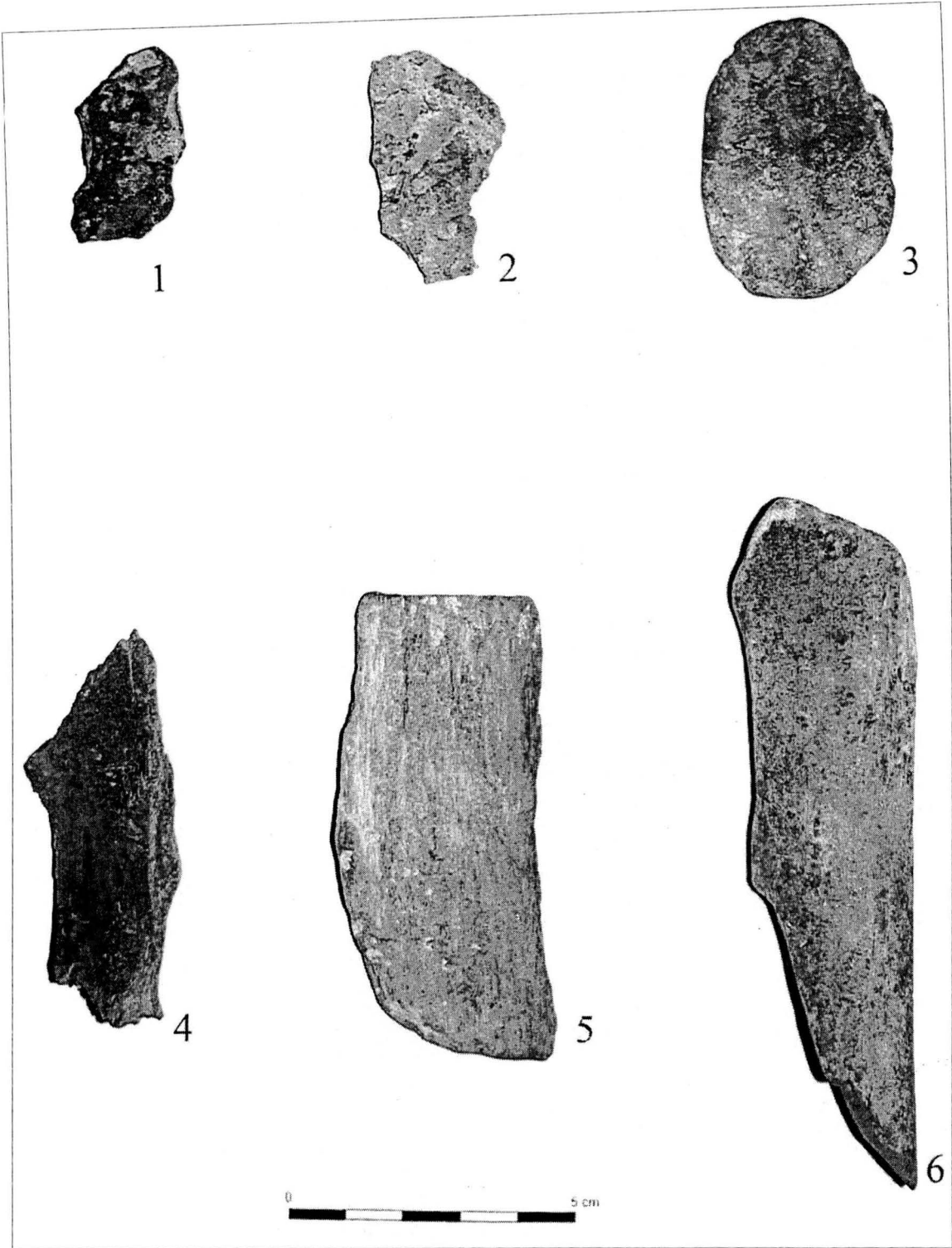

Fig. 8. Vălenii Șomcutei-Peștera Valea Rea. Oase de animale.
Abb. 8. Vălenii Șomcutei-Valea Rea-Höhle. Tierknochen.

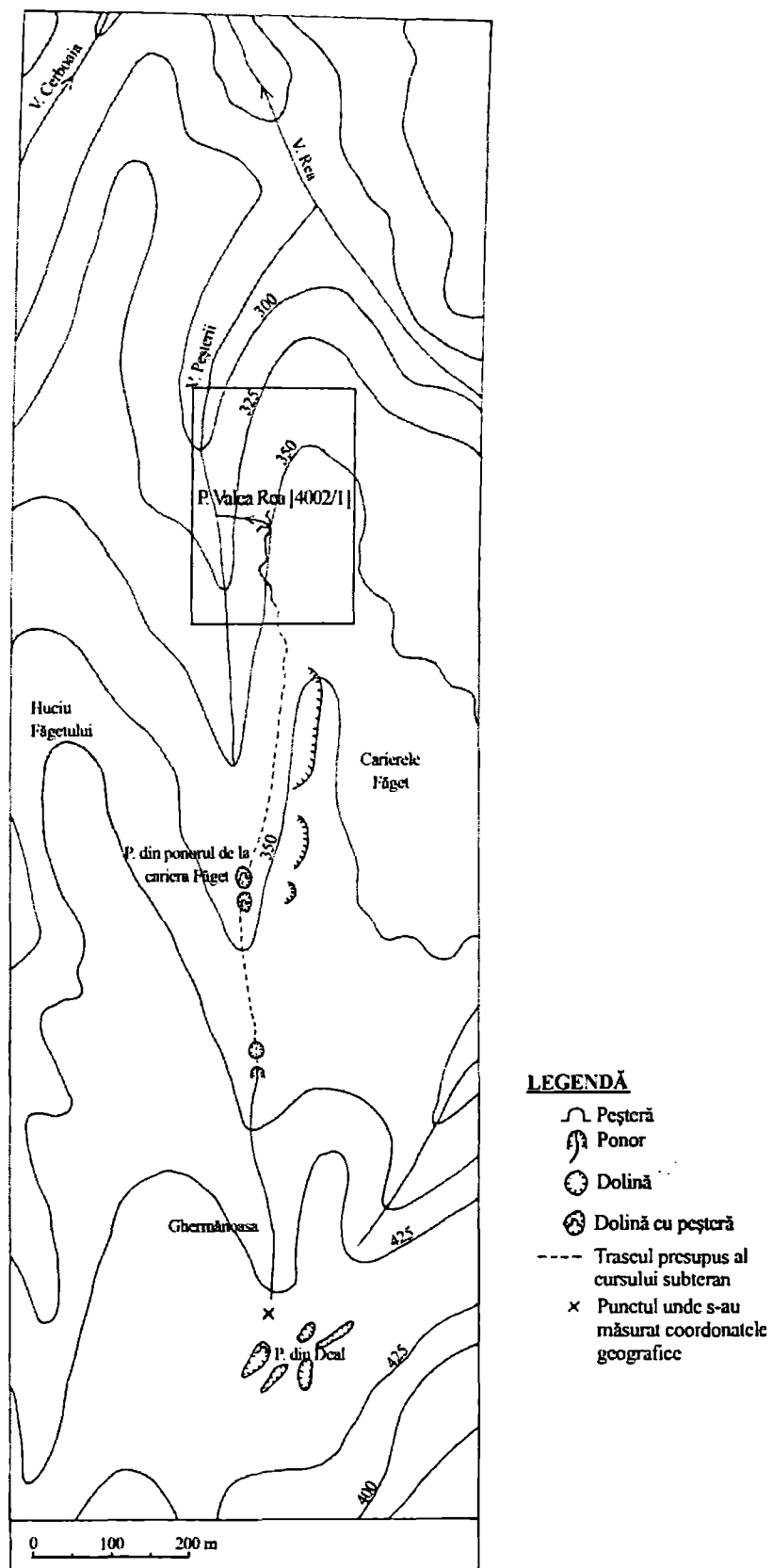

Fig. 9. Harta zonei Peșterii Valea Rea (întocmită de D. Iștván).

Abb. 9. Die Karte der Zone Valea Rea-Höhle (ausgearbeitet von D. Iștván).

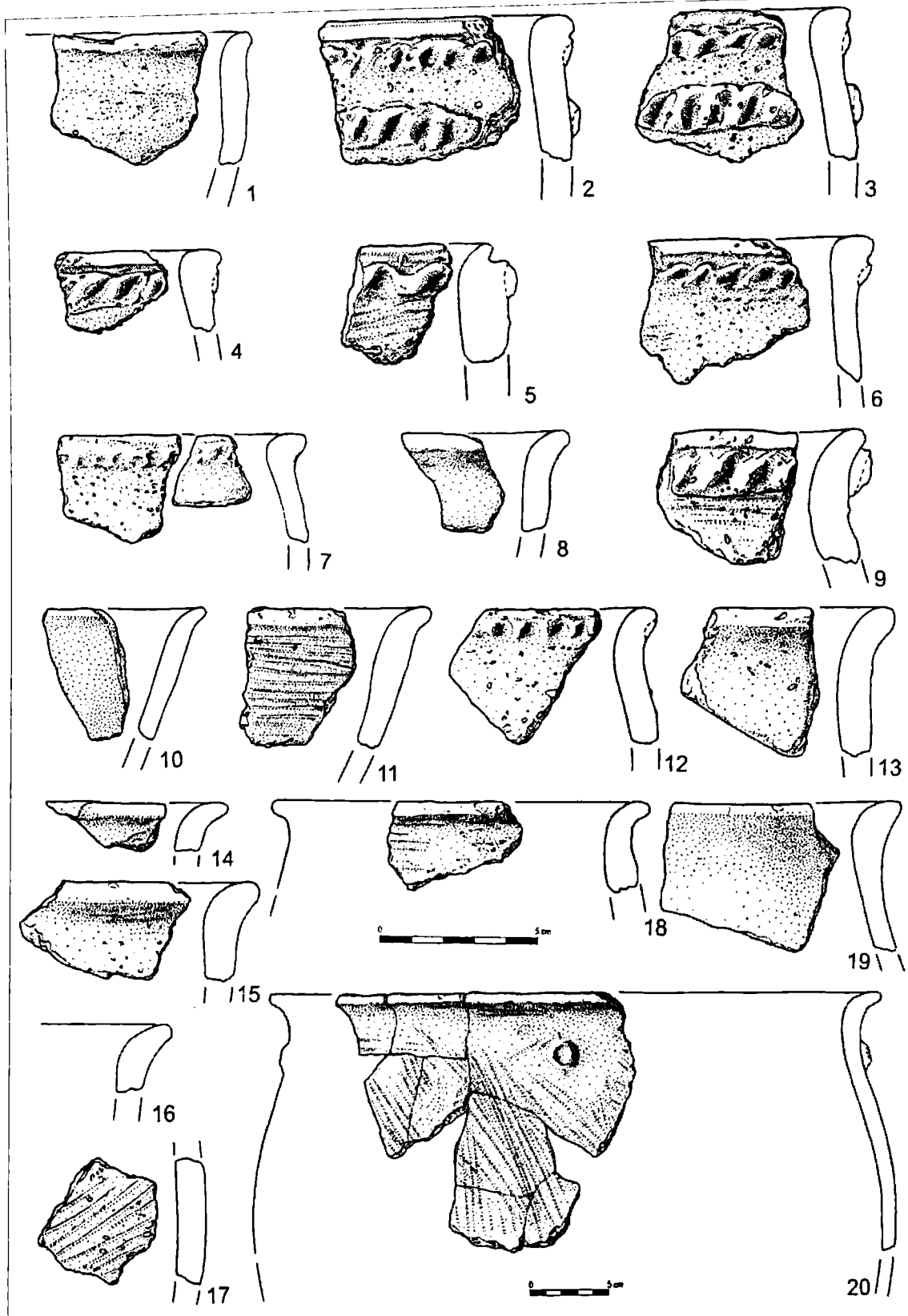

Fig. 10. Vălenii Șomcutei-Valca lui Ștefan. Ceramică Suciul de Sus.
 Abb. 10. Vălenii Șomcutei-Valca lui Ștefan. Suciul de Sus-Keramik.

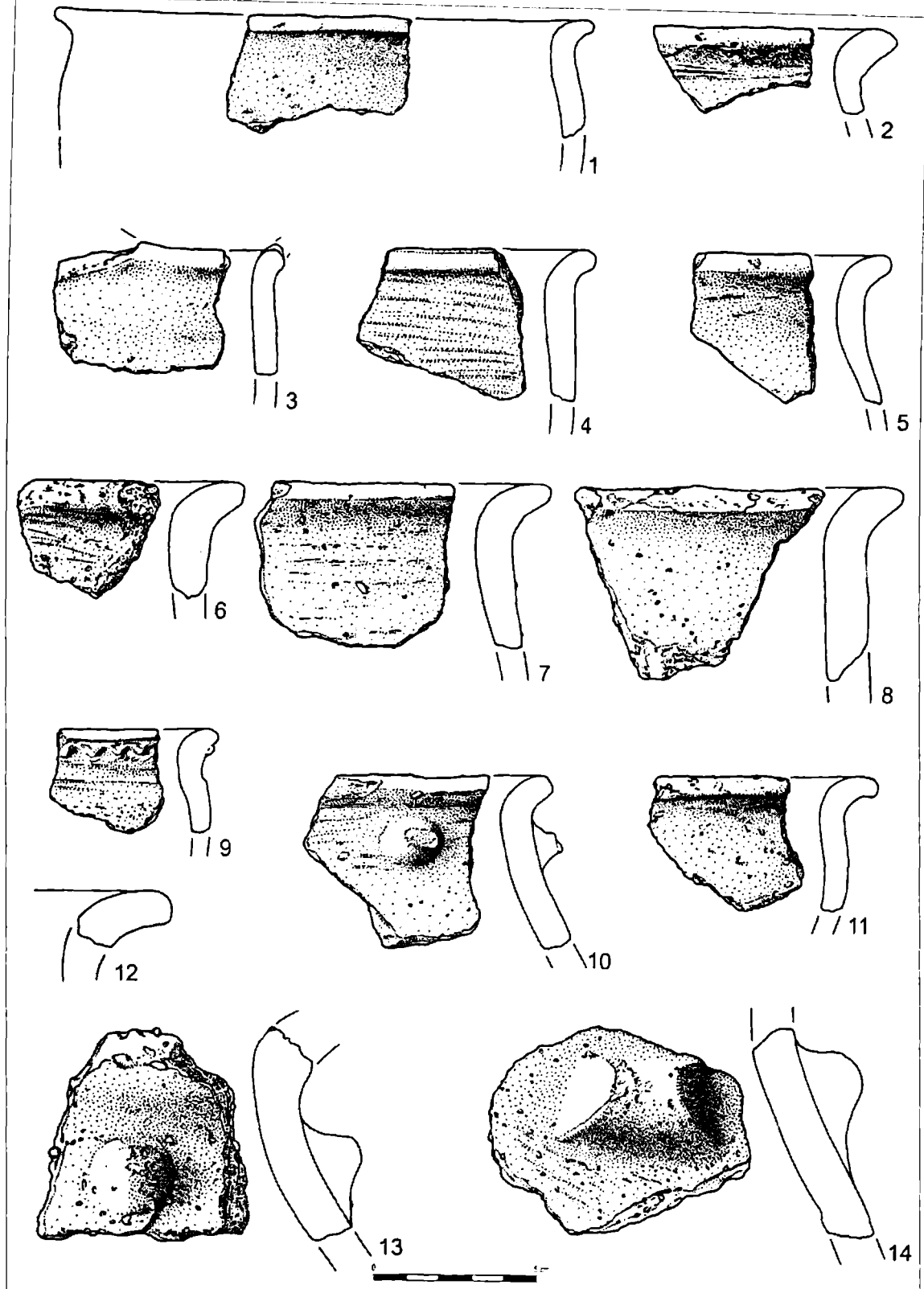

Fig. 11. Vălenii Șomcutei-Valea lui Ștefan. Ceramică Suciul de Sus.
 Abb. 11. Vălenii Șomcutei-Valea lui Ștefan. Suciul de Sus-Keramik.

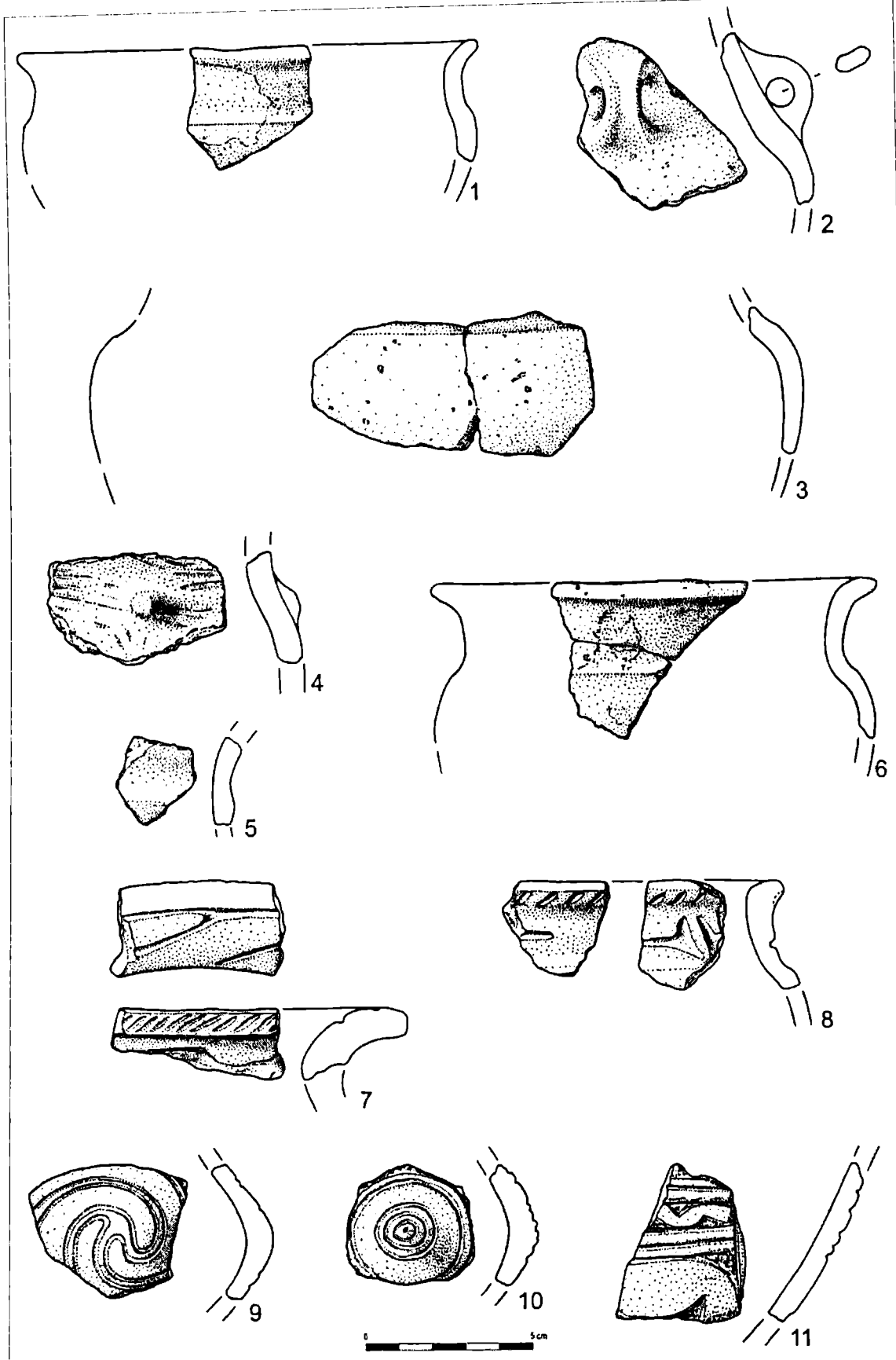

Fig. 12. Vălenii Șomcutei-Valea lui Ștefan. Ceramică Suciul de Sus.
 Abb. 12. Vălenii Șomcutei-Valea lui Ștefan. Suciul de Sus-Keramik.

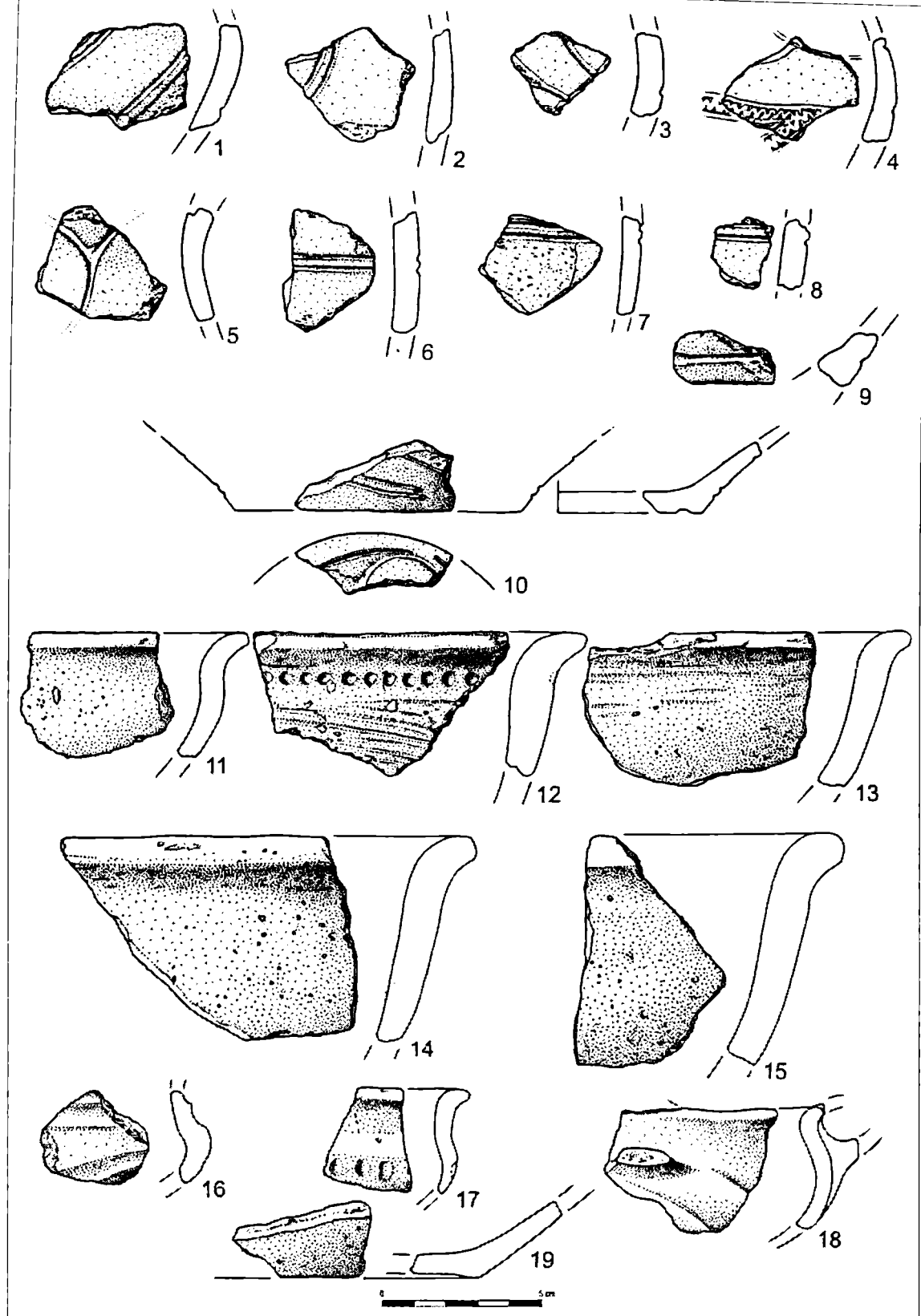

Fig. 13. Vălenii Șomcutei-Valea lui Ștefan. Ceramică Suciul de Sus.
 Abb. 13. Vălenii Șomcutei-Valea lui Ștefan. Suciul de Sus-Keramik.